

*Резнік С.М.
м. Харків, Україна*

СОЦІАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ НАВЧАЛЬНОЇ ПОЗИЦІЇ СТУДЕНТА

Соціально-культурні особливості сучасного суспільства створюють передумови відносно того, з якими мотивами, намірами, особистісними характеристиками приходять студенти для своєї професійної підготовки у вищий навчальний заклад. Цілий комплекс цих особистісних властивостей впливають на навчальну позицію студента, тобто на його ставлення до свого учіння у ВНЗ. А це ставлення в свою чергу впливає на результати навчально-пізнавальної діяльності студента: рівень компетентності, майстерності, загальної освіченості.

Для попереднього вивчення ми обрали таку особистісну характеристику студента як локус контролю, поняття якого належить психологу Дж. Роттеру. Екстернальний локус контролю означає, що відповідальність за свої успіхи та невдачі людина приписує зовнішнім факторам, при інтернальному - людина вважає, що відповідальність за успіхи та невдачі цілком лежить на ній.

Для навчання, як і для подальшої професійної діяльності, це суб'єктивне відчуття відповідальності має велике значення. Важливо, коли студент розуміє, що від його дій, наполегливості, зусиль визначальним чином залежать його результати навчальної діяльності, саме він сам відповідає за рівень своїх знань та своєї компетентності. Загалом вміння брати на себе відповідальність є важливою особистісною якістю і в низці сучасних педагогічних робіт це підкреслюється [1].

Для дослідження використовувався тест Дж. Роттера в адаптації О.П. Єлісєєва. В опитуванні взяли участь 77 студентів шостого курсу (магістри) факультетів інформатики та управління, фізико-технічного, машинобудівного, електроенергетичного, інтегрованих технологій та хімічної техніки. Інтерпретація тесту полягає у аналізі міри вираженості однієї з шкал (екстернальної або інтернальної), сума балів за обома шкалами завжди

дорівнює 23, відповідно максимальна сума балів за однією з шкалою може бути 23 (при нулі балів за протилежною).

За результатами тестування у 27,3 % опитаних переважає кількість балів за екстернальною шкалою. У той же час 32,5 % студентів не мають яскраво вираженого типу локусу контролю, оскільки різниця між двома шкалами складає 1 або 3 бали (наприклад, 11 і 12 або 13 і 10 та навпаки). Таким чином, кількість студентів, у яких достатньо сильно виражена інтернальність дорівнює 54,5 %. Загалом середня арифметична всіх опитаних дорівнювала за екстернальною шкалою – 9,3 балів, за інтернальною – 13,7 балів, що означає розподіл спрямованості всієї групи опитуваних за екстернальністю-інтернальністю відповідно на 40,4 % та 59,6 %. Тобто у студентів переважає інтернальна спрямованість, але достатньо сильною лишається й тенденція перекладати відповідальність за свої невдачі та успіхи на зовнішні фактори.

С.С. Степанов відзначає, що локус контролю є не тільки індивідуальною, але й національною особливістю. Він пише про “широкомасштабне дослідження, проведене на початку 90-х рр. у ряді європейських країн. Ним були охоплені десятки тисяч людей, що населяють країни Європейського економічного співтовариства, а також східноєвропейські посткомуністичні держави. Виявилося, що для менталітету жителів ЄЕС набагато більш характерна тенденція опори на власні сили, а для жителів Східної Європи більш виражена психологічна залежність від зовнішніх обставин... Це і зрозуміло: спосіб життя, який десятиліттями насаджують правителі, не може не позначитися на світосприйнятті громадян” [2, с. 376]. Т.Г. Стефаненко відзначає, що економічна розвиненість суспільства впливає на локус контролю: в більш розвинутих країнах як правило переважають інтернали. За її словами впливає на локус контролю не тільки економічні, але й культурні фактори: норми, цінності, вірування [3]. Г.Я. Варга у праці 1996 року зазначала, що особливістю російської ментальності є екстернальність [4], а Н.О. Дьяконова у роботі 2001, що в американському суспільстві на протилежність російського характерною є соціальна норма внутрішнього локусу контролю [5].

Відповідно до аналізу літератури та проведеного тестування ми припускаємо, що наслідком пострадянського життя, з його обмеженням прояву індивідуальної ініціативи, міг бути в деяких ситуаціях характерним екстернальний локус контролю, але роки ринкової економіки та незалежності привнесли нові суспільні вимоги до особистості, до її самостійності, незалежності, необхідності розраховувати на власні сили та власної відповідальності. Все це сприяє формуванню інтернальності у сучасних студентів, але тяжка економічна ситуація обмежує цей розвиток.

Таким чином, сучасний розвиток суспільства сприяє більшому прояву інтернальності, проте ще достатньо вагомою лишається екстернальна спрямованість студентів. У той же час для навчальної та майбутньої професійної успішності бажаним є така позиція студента, коли він бере на себе відповідальність за успіхи та невдачі, що може потребувати спеціальної психолого-педагогічної роботи зі студентами.

Література

1. Романовський О.Г. Технологія педагогічного проектування системи формування гуманітарно-технічної еліти / Товажнянський Л.Л., Романовський О.Г., Пономарьов О.С. // Наукові праці. - Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2002. – Вип. 7. Педагогічні науки. – Т.20. – С. 29-33.
2. Степанов С.С. Популярная психологическая энциклопедия / Степанов С.С. — М.: Изд-во. Эксмо, 2005. - 672 с.
3. Стефаненко Т.Г. Етнопсихология / Стефаненко Т.Г. – М.: Институт психологии РАН, « Академический проект», 1999. – 320 с.
4. Варга А.Я. О некоторых особенностях российской ментальности и их проявлениях в процессе семейной терапии / Варга А.Я. // Вестник МГУ. – М.: МГУ, 1996. – Серия 14. Психология. - 1996. - №3. - С.68-76.
5. Дьяконова Н.А. Особенности авторитаризма и его взаимосвязь с ценностными ориентациями и локусом контроля у российских и американских студентов: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05 / Дьяконова Н.А. – М., 2001.- 170 с.